

VODIČ ZA MEDIJE

Veštačka Inteligencija i etika u novinarstvu

Këshilli i Mediave të Shkruara të Kosovës
Press Council of Kosovo
Savet Štampe Kosova

Kako Veštačka Inteligencija (AI) postaje sve više deo posla novinara, medijske kuće moraju da obezbede odgovorno korišćenje ovih tehnologija.

Svet medija se brzo menja, a različiti modeli AI-a mogu pisati članke, kreirati personalizovane vesti ili brzo sumirati informacije. Generativne aplikacije AI-a utiču na medije, postavljajući pitanja o njihovom uticaju na novinare i tačnosti vesti.

Smernice poput ovih, sastavljene na osnovu profesionalnih teorija i najboljih praksi, imaju za cilj da pomognu novinarima i medijskim kućama u odgovornom korišćenju AI, promovišući etiku, transparentnost i pravičnost, kao bitne principe za očuvanje vrednosti novinarstva.

Savet Štampe Kosova (SŠK) je odavno uključio pravila u svoj Etički kodeks, prema kojima mediji moraju da izveštavaju kada koriste Veštačku Inteligenciju.

Ilustracije uključene u ovaj vodič generisane su uz pomoć AI-a.

Jun, 2026

Veštačka Inteligencija i etika u novinarstvu

Veštačka Inteligencija (AI) donosi fundamentalne promene u načinu na koji se ljudi informišu i komuniciraju. U tom kontekstu, uloga etike u korišćenju i razvoju AI tehnologija od strane novinara i medija je izuzetno važna.

AI duboko utiče na medije, donoseći automatizaciju uređivanja, personalizaciju sadržaja i poboljšano korisničko iskustvo. Intervencije naprednih tehnologija stvaraju novo okruženje za informacije i komunikaciju.

Iako su AI tehnologije bogat izvor razmene informacija, one takođe donose izazove i dileme sa kojima se mediji suočavaju. Rizik od širenja lažnih informacija, zabrinutost za privatnost i pojava algoritamske pristrasnosti su neki od njih.

Etika igra ključnu ulogu u rešavanju izazova koji proizilaze iz upotrebe AI u medijima. Programeri i korisnici ovih tehnologija moraju uzeti u obzir društvene i etičke posledice svojih postupaka. Odgovorna upotreba AI-a u medijima uključuje poštovanje individualnih sloboda, transparentnost i borbu protiv diskriminacije.

Jedan od glavnih izazova je kontrola širenja lažnih i manipuliranih informacija. Upotreba AI za proveru činjenica i identifikaciju lažnih vesti postala je važno područje istraživanja i razvoja.

Svest korisnika je neophodna za stvaranje održivijeg i etičnijeg medijskog okruženja. Obrazovanje o tome kako algoritmi funkcionišu, transparentnosti njihove upotrebe i društvenom uticaju AI tehnologija pomaže u širenju pažljivije i etičke kulture.

AI donosi duboku promenu u načinu na koji se informacije kreiraju, distribuiraju i konzumiraju. Da bi se osigurala odgovorna i etička upotreba ovih tehnologija, važno je da programeri, korisnici i društvo u celini učestvuju u otvorenim diskusijama o izazovima i mogućnostima koje ova promena paradigme predstavlja.

Novinari nisu samo jednostavni prenosioци informacija, već moraju da obezbede i kontekst izveštavanja. Stoga je fundamentalno pitanje da li će neki softver ikada moći u potpunosti da ih zameni u novinarskoj profesiji.

Upotreba AI tehnologija i etika u izveštavanju

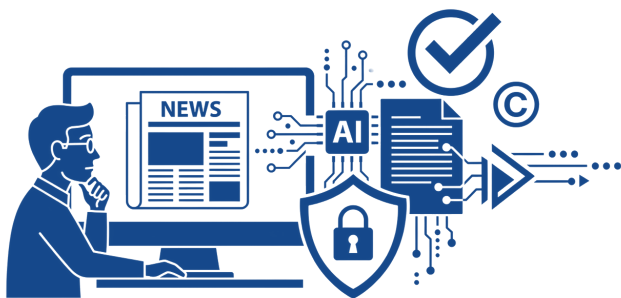
-Mediji mogu koristiti Veštačku Inteligenciju u procesu kreiranja medijskog sadržaja, ali na odgovoran i srazmeran način. Prilikom korišćenja AI tehnologija, mediji moraju poštovati principe zaštite ličnih podataka, bezbednosti informacija i nediskriminacije.

- Medijski sadržaj kreiran uz pomoć AI-a spada pod uredničku odgovornost medija i ne oslobađa novinare i urednike odgovornosti da poštuju bilo koja pravila predviđena Kodeksom Štampe Kosova.

- Medijske kuće su dužne da na odgovarajući način obaveste čitaoce o upotrebi AI u kreiranju medijskog sadržaja, napominjući u kom segmentu i koja vrsta AI se koristi i kako funkcioniše.

- Prilikom korišćenja AI, medijske kuće moraju poštovati autorska prava i druga prava intelektualne svojine. Ako potrošači medijskog sadržaja imaju interakcije sa AI, moraju biti unapred obavešteni da se te interakcije ne sprovode sa ljudima.

- U vezi sa odlukama koje donosi AI, a koje mogu da se tiču čitalaca, trebalo bi im omogućiti komunikaciju sa fizičkim licem i mogućnost da se usprotive relevantnoj odluci.

Izazovi korišćenja AI

- 1 Uredničke vrednosti:** Neophodno je uključiti novinare u proces kreiranja vesti. Provera činjenica i verifikacija su neophodne, osiguravajući da se sadržaj generisan AI-om tretira sa istom strogošću kao i tradicionalno izveštavanje. Ljudska etika i kreativnost su nezamenljive.
- 2 Dezinformacije:** AI može da kreira lažni sadržaj, čime narušava poverenje javnosti u medije. Medijske kuće moraju efikasno da se pozabave takvim rizicima i upravljaju njima.
- 3 Transparentnost:** Medijske kuće se podstiču da budu transparentne u vezi sa načinom na koji koriste AI za kreiranje medijskog sadržaja. Ovo je neophodno za održavanje poverenja publike.
- 4 Odgovornost:** Medijske kuće treba da preuzmu odgovornost za sadržaj generisan AI-om, osiguravajući da neko uvek nadgleda njegovu produkciju i da je u skladu sa profesionalnim standardima.
- 5 Pravednost:** Sistemi AI treba da budu dizajnirani tako da minimiziraju pristrasnost. To znači da algoritmi koje koriste ovi sistemi ne bi trebalo nepravedno da ciljaju ili štete određenim grupama.
- 6 Privatnost:** Zaštita korisničkih podataka je veoma važna. Medijske kuće moraju da obezbede da se sa svim prikupljenim podacima postupa odgovorno. Sadržaj generisan AI-om mora biti transparentno označen.
- 7 Osnaživanje novinara:** Kako se AI sve više integriše u medije, postoji jaz između onih koji mogu efikasno da rade sa alatima AI i onih koji to ne mogu. Kontinuirana obuka i programi podrške za novinare su neophodni.
- 8 Efikasnost na poslu:** Postoji zabrinutost da bi AI mogla da zameni određene novinarske uloge, posebno one koje se odnose na svakodnevno izveštavanje i analizu podataka. Medijske kuće moraju da pronađu ravnotežu između efikasnosti i očuvanja radnih mesta.

AI i govor mržnje

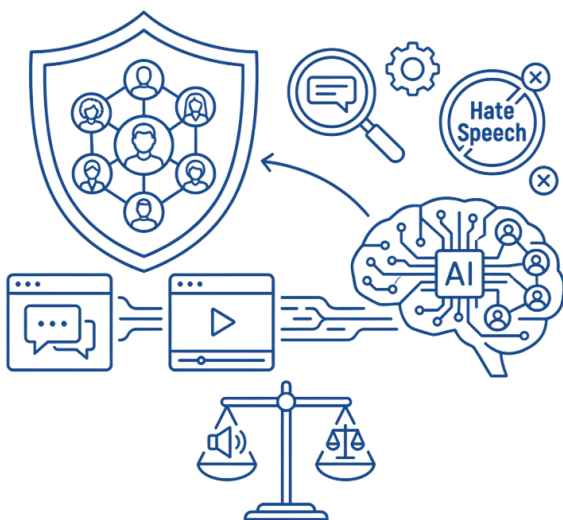
Društvene mreže koriste modele Veštačke Inteligencije za otkrivanje i rešavanje problema govora mržnje na mreži. Najzahtevnije je otkrivanje govora mržnje u video sadržaju, ali je, naravno, to moguće uz razvoj različitih algoritama.

Različiti modeli AI-a mogu analizirati velike količine sadržaja gotovo u realnom vremenu. Ovo omogućava otkrivanje govora mržnje i može sprečiti širenje spornog sadržaja.

Treba voditi računa da se precizno identifikuje govor mržnje, koji se izražava kroz sarkazam, ironiju ili kulturne reference. Korisnici mogu biti izloženi samo sadržaju koji je isključivo u skladu sa njihovim stavovima i uverenjima, što potencijalno pojačava govor mržnje u određenim zajednicama.

Rešavanje algoritamskih predrasuda prema bilo kojoj kategoriji grupa i građana zahteva kombinaciju strategija zasnovanih na podacima, etičkih pravila i posvećenosti negovanju raznolikosti i inkluzije u razvoju i primeni tehnologije.

U "borbi" između autora problematičnog sadržaja, kao kreatora, i Ala, kao preventivnog mehanizma, neophodno je da se sloboda izražavanja očuva i poštuje.

AI i bolje novinarstvo

Odgovorna upotreba AI-a može podržati bolje novinarstvo, a ne da ga zameni.

Novinari i urednici ostaju odgovorni za sve što proizvode i objavljuju. U slučajevima kada se sadržaj generisan AI-om, kao što su odgovori čet-bota, objavljuje bez prethodne ljudske provere, ovi alati treba da budu dizajnirani sa jasnim zaštitnim merama i redovno praćeni od strane medija.

AI se može koristiti za pomoć u produkciji, transkripciji i prevodu sadržaja, ali uvek uz poštovanje etičkih kodeksa. AI se takođe može odgovorno koristiti za pomoć u uređivanju tekstova, naime u identifikovanju gramatičkih problema, predlaganju stilskih poboljšanja ili preformulisanju rečenica radi jasnoće.

Privatne ili osetljive informacije ne bi trebalo da budu uključene u alate AI-a. Uvek treba naznačiti da li AI pokreće personalizaciju ili različite preporuke.

U vizuelnom novinarstvu, slike generisane AI-om mogu se koristiti umereno i transparentno. Alatka AI-a može se koristiti za vizuelizaciju nečega što nije moguće fotografisati ili snimiti, ali ne i za izmenu stvarnih ljudi ili događaja.

Sav sadržaj generisan AI-om moraju pregledati urednici, jasno označiti i urednički opravdati kako i zašto je kreiran.

Praktični saveti (ne samo) za novinare

Nikada ne delite sa AI tehnologija lične podatke, kao što su broj vaše lične karte ili pasoša, adresa, datum rođenja, broj telefona itd.

Ne delite zdravstvene ili finansijske informacije - kao što su bankovni računi - koje vas mogu identifikovati.

Ne delite svoje lozinke ili naloge - korisnička imena, lozinke, bezbednosne kodove.

Ne delite poslovne i poslovne podatke. Korišćenjem ChatGPT-a za imejllove ili razne dokumente na poslu, rizikujete da nenamerno delite poverljive informacije o kompaniji ili osetljive interne dokumente.

Kada se AI koristi za posao, privatnost je zaštićena korišćenjem jakih lozinki, dvofaktorskom autentifikacijom, redovnim brisanjem istorije razgovora i izbegavanjem bilo kakvih informacija koje bi vas mogle identifikovati.

Funded by
the European Union

Këshilli i Mediave të Shkruara të Kosovës
Press Council of Kosovo
Savet Štampe Kosova

Ova publikacija je deo UNESCO-vog projekta "Izgradnja poverenja u medije u Jugoistočnoj Evropi: Podrška novinarstvu kao javnom dobru", koji finansira Evropska Unija.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji su isključivo stavovi Saveta Štampe Kosova i ne odražavaju nužno stavove UNESCO-a i Evropske Unije.